

Vladimir Posavec

Rim

HBO Entertainment in association with BBC, 2006.

U DESETOM broju *Latina et Graeca* T. Vodička analizirao je prikaz stvarnih povijesnih osoba, rimskih careva Marka Aurelija i Komoda, u holivudskim spektaklima »Pad Rimskog Carstva« i »Gladijator« te ga usporedio sa slikom koju nam o navedenim carevima daje sačuvani izvorni materijal. Autor se nije zaustavio samo na tome, već je ta dva filma usporedio, upustivši se u dublju analizu, kako redateljevih nakana tako i kvalitete scenarija i razine glumačkih ostvarenja. To je bio poticaj da se u ovom broju časopisa pozabavimo sličnom problematikom, serijom pod jednostavnim naslovom Rim.

Nakon uspješnog televizijskog prikazivanja serija je objavljena i na tri DVD boxa, od kojih svaki sadrži po dva diska. Serija se sastoji od dvanaest epizoda: *Ukradeni orao*, *Kako je Tit Pulon srušio Republiku*, *Sova u trnovitom grmu*, *Krada od Saturna*, *Ovan je dotakao zid*, *Egeria*, *Farsal*, *Cezarion*, *Utika*, *Trijumf*, *Spoils* i, posljednja, *Veljačke kalende*. Posebni dodaci objavljeni su na šestom disku, a sastoje se od interaktivnog vodiča, kojeg je sastavio povjesničar angažiran pri izradi serije, naslovljenog *Sve ceste vode do Rima*, zatim pogleda izbliza na uzbudljivu scenu borbe Gladijatora, te dva dokumentarna filma. Prvi je, naslovljen *Uspion Rima*, posvećen scenografiji i lokacijama, kostimima i uvježbavanju glumaca, dok je drugi, pod naslovom *Kada si u Rimu*, ustvari kratki prikaz kulture antičkog Rima.

Serija obrađuje dramatično i krvavo razdoblje druge polovice I. st. pr. Kr., doba propadanja Rimske Republike, raspada trijumvirata i građanskog rata između Cezara i Pompeja. Ali dvojica potonjih nisu glavni likovi. U glavnoj su ulozi dva vojnika trinaeste legije, centurion Lucije Voren i legionar Tit Pulon, i njihov pomalo neobičan odnos koji se razvija tijekom svih dvanaest epizoda. U poznatim, dramatičnim i presudnim zbivanjima pratimo, da tako kažemo, ulogu dvojice malih ljudi dijametralno suprotnih karakternih osobina. Dok je Lucije Voren republikanac čvrstih uvjerenja, hrabar, odan i istaknut centurion, naglašenih moralnih osobina, legionar Pulon njegova je čista suprotnost, tipičan rimski vojnik, nediscipliniran i nezainteresiran za išta drugo osim pića i žena. Slijedom čudnovatih okolnosti njih se dvojica zatiču na nizu zajedničkih delikatnih vojnih zadataka tijekom kojih vlastitim djelovanjem izravno utječu na daljnji tijek povijesti. Pritom je Vorenova karijera nezavisno od njegove volje u vrtoglavom usponu, pa će taj bivši centurion prije Cezarova umorstva postići i položaj rimskog senatora i Cezarova pratitelja. Njegov će sudrug, naprotiv, iako Cezarov veteran, dosegnuti samo moralno

dno pretvorivši se u plaćenog ubojicu u rimskom polusvijetu utjerivača dugova. Pritom je vrlo zanimljivo kako, dok se radnja serije odvija, u liku priprostog Pulona postupno otkrivamo sve više pozitivnih osobina. Tit Pulon ukazuje nam se na kraju kao čovjek ogrubio kroz teško djetinjstvo i opori vojnički život, ali meka srca, duboko u sebi brižan i odan, a njegova ga prijevika narav i nepromišljenost vuku ka dnu. Voren je, naprotiv staložen, vjeran svojoj supruzi i Republici.

Radnja prve epizode otpočinje u Galiji 52. pr. Kr. neposredno prije Vercingetoriksove predaje Cezaru. Tijekom jednog od posljednjih sukoba s Galima Tit Pulon ponesen žarom borbe napušta bojni poredak, čime dovodi u opasnost cijelu postrojbu čiji se red poremetio. Njegov centurion Lucije Voren naređuje mu da se vrati u bojni red, ali Pulon ne sluša, pa Voren, ugrozivši vlastiti život, kreće po njega. Pulon svog zapovjednika udara šakom usred borbe, za što je nakon bitke kažnjen šibanjem i zatvorom. Za to vrijeme u Rimu tijekom porođaja umire Cezarova kći Julija, Pompejeva žena, a senat, nezadovoljan porastom Cezarove moći i utjecaja, nagovara ostarjelog Pompeja da se okrene protiv Cezara. Sudbina je ponovno povezala Vorena i Pulona na zadatku da pronađu zlatnog orla ukradenog iz Cezarova logora. Mladog Oktavija majka šalje u Galiju da Cezaru osobno uruči na poklon konja, no na putu njega i njegovu pratnju napadne ista ona grupa Hispanaca koja je ukrala Cezarova orla. Voren i Pulon uspijevaju u zadatku, pronalaze orla i oslobađaju Oktavija iz zarobljeništva. Pritom se otkriva da je krađu orla organizirao Pompej, čime se zaoštrava tinjavući sukob između njega i Cezara. Voren i Pulon se počinju zbližavati s mladim Oktavijem, dok Cezarova vojska kreće prema Italiji.

Druga epizoda prikazuje zbivanja neposredno prije početka građanskog rata i izbivanja sukoba. Cezar kandidira Antonija za pučkog tribuna i šalje ga u Rim. S njim su, naravno i Voren i Pulon, kao i mladi Oktavije, koji se vraća majci. Voren dolazi kući nakon izbjivanja dugog više od sedam godina i zatječe svoju ženu s malim djetetom u ruci, ali ga ona uspijeva uvjeriti da dijete nije njezino, već da ga je rodila njihova kćer. U senatskim spletkama oko Cezarova položaja dolazi do nesretnog spleta okolnosti, i postaje presudnim da Antonije uloži veto na senatsku odluku o proglašenju Cezara neprijateljem države. No, u ključnom trenutku, Pulon se na Forumu potuče s jednim od prevaranata koji su ga prije nekog vremena opljačkali, pretukli i teško ga ozlijedili. Zbog opće tučnjave koja je izbila na Forumu Antonije nije uspio uložiti veto, već mora pobjeći iz grada. Slijede ga Pulon i Voren, koji je prilikom sukoba na Forumu i ranjen. To je Cezaru pružilo očekivani povod da prijeđe Rubikon i uđe u Italiju.

Treća epizoda otpočinje zbnjenošću u Rimu. Cezar šalje Vorena i Pulona u izvidnicu s nalogom da ne otpočinju sukob. Na vijest o Cezarovu dolasku Pompej odlučuje napustiti Rim, a s njim odlazi i velik broj senatora, uključujući Katona, Scipiona i Cicerona. Iako je pokušao ponijeti zlato iz državne riznice, vojnici koji su trebali izvršiti tu zadaću zadržali su zlato za sebe. Za to vrijeme Cezarova izvidnica na čelu s Vorenom i Pulonom stiže do samog Rima i nailazi na njih. Dolazi do sukoba u kojem su Pompejevi dezerteri ubijeni, ali Voren prema Cezarovu nalogu žuri u Rim i ne želi se baviti kolima na kojima

je skriveno zlato. Pulonu pogled privuče mlada žena zavezana za kola, koju su nešto prije oteli Pompejevi dezerteri. Za to vrijeme Brut odlučuje pridružiti se Pompeju. Izvršivši zadatak Voren odlazi kući, a Pulon se vraća po kola sa zlatom i djevojku.

U četvrtoj se epizodi Cezar, koji je bez otpora zadobio Rim, trudi konsolidirati svoju vlast u Gradu, dok Voren, razočaran u Cezara napušta vojnu službu i namjerava se okušati u privatnom poslu. Marko Antonije mu nudi čin prefekta i visoku plaću za povratak u aktivnu službu, ali Voren to odbija. Za to vrijeme Pompej je u teškoj situaciji bez novca i opskrbe, dok zlato iz državne blagajne završava u Cezarovim rukama. Pulon se, naime, vratio po zlato i djevojku, te potom svratio do Vorenove kuće upravo u trenutku kad su Vorenu prijetili Sekst Pompej i grupa plaćenika, koje je poslao Gnej Pompej uvjeren da je državno zlato u Vorenovim rukama. Voren i Pulon zarobili su Seksta, i na Vorenov nagovor Pulon pristaje predati državno zlato i zarobljenog Seksta Cezaru. Njega Cezar šalje Pompeju s lukavom mirovnom ponudom koja unosi razdor u Pompejevu taboru.

Peta epizoda otpočinje Pompejevom protuponudom Cezaru za prihvaćanje primirja, koju Cezar odbija. U međuvremenu Pulon se zaljubio u Irenu, djevojku koji je stekao s kolima državnog blaga. Ne njegovu zamolbu Irena ostaje u Vorenovoj kući kao robinja. Pulona Oktavijeva majka angažira kao njegova učitelja mačevanja i borbe i on se postupno počinje zbližavati s Oktavijem. Cezar kreće protiv Pompeja ostavljajući Antonija u Rimu. Vorenovi poslovi propadaju i on je prisiljen obratiti se Marku Antoniju i prihvatiti staru ponudu o ponovnom ulasku u aktivnu vojnu službu, ali pod nepovoljnijim uvjetima od prvotno ponuđenih, a zauzvrat morao se Voren obvezati na odanost Antoniju. Pompej je napustio Italiju i otplovio za Grčku

U šestoj epizodi dok Cezar progoni Pompeja, ratna se sreća okrenula. Sad je Cezar u teškoj situaciji, a Pompej u nadmoćnom položaju. Cezar poziva u pomoć Antonija i trinaestu legiju. U međuvremenu Pulon dobiva zadatak da mladog Oktavija odvede u javnu kuću. Antonije nakon dvoumljenja odlučuje povesti trinaestu legiju preko Jadrana kako bi pomogao Cezaru u Grčkoj. Na brodovima među vojnicima na olujnom moru su i Voren i Pulon.

Sljedeća epizoda, Farsal, otpočinje na plaži bezimenog otočića na kojem su se spasili Voren i Pulon nakon što je njihov brod stradao u oluji. Ostatak snaga Antonije je uspio dovesti Cezaru. Sraz dvaju rivala kod Farsala završio je neočekivano pobjedom slabijih Cezarovih snaga i Pompej je prisiljen bježati u Egipat. Brut i Ciceron traže milost od Cezara u njegovu kampu, koju im on velikodušno pruža. Voren i Pulon uspjeli su se spasiti s otočića i na kopnu nailaze na Pompeja u bijegu. Iako su ga prepoznali, Voren odlučuje pustiti Pompeja unatoč Pulonovoj želji da ga zarobe i predaju Cezaru. Pompej stiže u Egipat gdje ga na obali ubija egipatski plaćenik, bivši Pompejev vojnik i suborac.

Osma epizoda otpočinje Brutovim povratkom kući u Rimu i susretom s majkom, bivšom Cezarovom ljubavnicom. Cezar stiže u Egipat, gdje se vodi borba za prijestolje između mladog faraona Ptolemeja XIII., kojeg podržava visoko svećenstvo, i njegove sestre Kleopatre. Cezara dočekuje Pompejeva glava, na što on traži da mu se preda ubojica i da

Egipat plati novčane dugove Rimu. Voren i Pulon ponovno su u središtu zbivanja. Dobivaju zadatak da prije faraonovih ubojica pronađu Kleopatru, koja se sklonila na jugu zemlje, i da je dovedu Cezaru. Nakon njihova uspješnog zadatka i nakon pobjede u aleksandrijskom ratu Cezar se upušta u ljubavnu vezu s Kleopatrom, koju je vratio na prijestolje štiteći interese Rima. Kleopatra Cezaru rađa sina Cezariona, ali to dijete nije njegovo već Pulonovo.

U sljedećoj epizodi poražene su kod Tapsa republikanske snage pod Scipionovim i Katonovim vodstvom. Njih obojica izvršavaju samoubojstvo, a Cezar se trijumfalno vraća u Rim. Vraćaju se i Voren i Pulon i kao veterani počinju zajedno raditi u Vorenovoj mešnici. Nakon dvoje godine izbjivanja u Rim se vraća i mladi Oktavije. Cezar određuje da Oktavije postane vrhovni pontifik. Nakon okončanja građanskog rata Cezar želi osigurati vlast i dolazi osobno u Vorenovu kuću nudeći mu čast magistrata. Voren prihvaća, ali između njega i Pulona dolazi do žestoke svađe i Voren ga izbacuje iz kuće.

U desetoj epizodi Cezar proglašava rat završenim i senat ga jednoglasno proglašava imperatorom na deset godina. Cezar slavi trijumf prilikom kojeg je umoren Vercingetoriks.

Jedanaesta i dvanaesta epizoda posvećene su kovanju senatorske urote. Istodobno Vorenova je politička karijera u usponu, pa čak sa suprugom pozvan u visoke rimske krugove, na primanje kod Cezarove nećakinje, Oktavijeve majke. Za to vrijeme Pulon tone sve dublje. Voren postaje članom senata, a Cezar ga želi neprekidno uz sebe kako bi ga Voren štitio. Zbog obiteljskih problema Voren se nije zatekao u blizini u trenucima kad je Cezar ubijen. Cijela je ukratko navedena radnja, naravno, obilno začinjena spletkama i razvratom u višim slojevima rimskog društva, prilično vjerno prikazanima u ovoj izvanrednoj seriji.

Usudio bih se reći da je ova serija najvjerniji filmski prikaz antičkog Rima, od arhitekture do najsitnijih detalja svakodnevnog života. Gotovo da možemo omirisati atmosferu Rima u Cezarovo doba. Prilikom priprema i snimanja serije pazilo se na svaku sitnicu, a svi su rekviziti, od obuće i odjeće do posuđa i nakita, rađeni od autentičnih materijala, što je seriji i dalo zavidnu razinu upečatljivosti.

Radnja nastoji uvjerljivo pratiti stvarna povijesna zbivanja i prikazati stvarne karakterne osobine povijesnih likova, ali to, zbog prirode medija i sveobuhvatnosti radnje na više razina, ipak nije bio moguće provesti u cijelosti. Stoga bismo neke od tih «propusta» ipak morali ponajprije tretirati kao autorsku slobodu izričaja, i to stoga što serija nije ni rađena s ciljem vjerne rekonstrukcije povijesnih zbivanja. Iziskivalo bi previše prostora detaljno nabranje, obrazlaganje i ispravljanje povijesno netočnih ili dvojbenih prikaza, navoda ili kronoloških odrednica, a ulaženje u podrobnu analizu, osim toga, nadilazi i okvire i prirodu ovoga priloga. Spomenut ću zato tek neke od njih i to poglavito one koji su mi se učinili karakterističnim ili krupnim pogreškama kakve se ipak ne bi trebale dešavati u ovakvim produkcijama.

Dakle, po tom je pitanju možda najkarakterističnija upečatljiva scena Cezarova trijumfa jer mi se čini da je upravo tu počinjeno najviše krupnih pogrešaka. Radnja se, to je očito, odvija na Forumu. Iako se, kako sam već rekao, radi o najuvjerljivijoj rekonstrukciji Rimskog Foruma do sada prikazanoj na filmu, upada u oči ulazak trijumfalne povorke na forum kroz jedan slavoluk s jednim lukom. Prvi je slavoluk, kao tipičan primjer arhitekture carskog doba, na Forumu podignut tek 29. pr. Kr. u čast Oktavijanove pobjede kod Akcija nad Antonijem i Kleopatrom. Postoje, doduše, indicije o još jednom slavoluku, ali opet iz Augustova doba, kojim je ovjekovječen povratak orlova koje su Krasovim legijama oduzeli Parti nakon njegova poraza kod Kare, ali taj je, kako se pretpostavlja, podignut 19. pr. Krista. Nema dakle nikakvih saznanja da bi se prije akcijskog na Forumu nalazio ikakav drugi slavoluk. Budući da je ovaj, prikazan u seriji, slavoluk s jednim lukom, radi se najvjerojatnije o Titovu slavoluku što ga je dao podići Domicijan kako bi ovjekovječio pobjede svog oca i brata nad Židovima. Ne može se raditi o prikazu akcijskog slavoluka jer je taj imao tri luka.

Nadalje, s lijeve strane trijumfalne povorke jasno se vidi okrugli Vestin hram, a na taj se pogled nadovezuje veličanstvena vizura julijevske bazilike ukrašene kipovima u otvorima lukova na prvom katu. Građevina je, dakle, u tom trenutku dovršena i u funkciji. Međutim, na tom se mjestu nalazila starija bazilika Sempronija koja je izgorjela u požaru, a gradnju nove, julijevske, otpočeo je upravo Cezar. U trenucima trijumfa gradnja otpočeta 54. pr. Kr. zbog građanskog rata nije mogla daleko odmaknuti, a baziliku je dovršio i posvetio tek Cezarov nasljednik August.

U epizodi nije navedeno o kojem se Cezarovu trijumfu radu, ali po okovanom Vercingetoriksu u povorci jasno je da je riječ o galskom trijumfu. Nema nikakvih naznaka da je Vercingetoriksa smrt snašla na samom trijumfu. Naprotiv, koliko znamo, Vercingetoriks je zadavljen u Mamertinskom zatvoru gdje su tradicionalno davljeni neprijatelji rimske države. Nema osim toga nikakvih naznaka da je u ikojem poznatom trijumfu netko od zarobljenih vladara javno pogubljen jer je trijumf bio vjerska svečanost. Ni sam se čin sjedenja Cezara i drugih uzvanika na Forumu prilikom gušenja Vercingetoriksa nije mogao odvijati tijekom trijumfa, jer je trijumfalna povorka završavala na Kapitoliju pred Jupiterovim hramom.

Cezarovo ubojstvo u posljednjoj sceni također je vrlo dvojbeno prikazano. Iako je sam čin povijesno prilično vjerno rekonstruiran, treba skrenuti pozornost na to da se sjednica senata na početku koje je umoren Cezar nije odvijala u senatskoj kuriji na Forumu već u Pompejevoj kuriji ili Pompejevu kazalištu, o čemu ni izvori nisu suglasni. Odvijala se tamo jer je upravo Cezar 52. pr. Kr. započeo gradnju nove kurije na mjestu stare Kurije Kornelije. Julijevu kuriju dovršio je i posvetio August 28. kolovoza 29. pr. Krista. Što se Augusta tiče on u trenucima Cezarova ubojstva uopće nije bio u Rimu, niti je obnašao ikakvu magistraturu, ni tada, a ni prije. Shodno tome, potpuno je netočan prikaz Oktavija kao vrhovnog svećenika. Osim toga, izvorno je ime Cezarova nasljednika bilo Gaj

Oktavije, a tek nakon prihvaćanja usinovljenja od strane Cezara prozvaao se Oktavijan. Unatoč tome, kroz cijelu seriju dosljedno je korišteno ime Oktavijan.

Unatoč spomenutim primjedbama, kao i karakterizaciji pojedinih likova (Ciceron je, primjerice premlad, Antonije, pak, na trenutke lucidniji od Cezara) ostaje kao zaključak konstatacija da se radi o vrhunskom ostvarenju na polju rekonstrukcije života u antičkom Rimu, osobito svakodnevnice i prikaza raznih društvenih slojeva, vjerskih obreda (taurobolija, auspicij) odjeće i obuče, hrane, posuda, pa, povremeno čak i vrlo uspješno, tadašnjeg mentaliteta. Nadamo se da će Rim, 2. sezona biti u najmanju ruku na jednakoj razini.